

**D.E. Saidova**

**MAKTABGACHA  
YOSHDAGI BOLALARDA  
MUSIQA O‘QITISH  
METODIKASI**  
*(O‘quv metodik qo‘llanma)*

**“KAMOLOT” nashriyoti  
Buxoro-2023**

**UO‘K: 78.782/785**

**KBK: 85.31**

Saidova Dilorom Erkinovna, Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa o‘qitish metodikasi. / [Matn]: O‘quv metodik qo‘llanma / D.E. Saidova - Buxoro : “BUXORO DETERMINANTI”MCHJning Kamolot nashriyoti, 2023. - 56 b.

### **Taqrizchilar:**

**J.T. Yarashev** - Buxoro davlat pedagogika instituti “Musiqa va tasviriy san’at” kafedراسi mudiri, Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD), dotsent.

**D.Y. Ro‘ziyev** - Buxoro davlat universiteti “Musiqa va maqom ijrochiligi” kafedراسi o‘qituvchisi, Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori, professor

*Ushbu metodik qo‘llanma maktabgacha yoshdagi bolarga musiqa darslarida musiqa rahbarlari foydalanishlari uchun mo‘ljallangan. Maktabgacha ta’lim muassasalarida mashg‘ulot o‘tish jarayoniga doir tavsiyalar keltirilgan. Metodik qo‘llanma aynan maktabgacha yoshdagi bolalarni musiqiy-estetik tarbiyalashga qaratilgan.*

**ISBN: 978-9943-9724-7-7**

**Ushbu metodik qo‘llanma Buxoro davlat pedagogika institutining ilmiy kengashining 5-may 2023 yildagi 8-son yig‘ilishida nashrga tavsiya etilgan.**



© “KAMOLOT” nashriyoti  
© Saidova Dilorom Erkinovna

## KIRISH

Yangilanayotgan O‘zbekistonda yosh avlodni tarbiyalash va ularni vatanimiz kelajagi uchun xizmat qiladigan insonlar qilib shakllantirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biridir. Yosh avlodni kelajagi ko‘p jihatdan o‘qituvchiga uning salohiyati kasbiy tayyorgarligiga, o‘quvchilarni o‘qitish va tarbiyalash ishiga bog‘liq.

Har tomonlama kamol topgan, hozirgi davr talabiga javob bera oladigan, o‘zida ma’naviy boylikni, ahloqiy poklikni, vijdon, kattalarga hurmat, mehnatsevarlik kabi tuyg‘ulami mujassam-lashtirgan faol shaxsni shakllantirishda musiqa madaniyati darslarining ahamiyati katta. Musiqa madaniyat darslari o‘quvchilarni ma’naviy va axloqiy madaniyatini shakllantiradi. Milliy g‘urur vatanparvarlik tarbiyasini amalga oshirib, badiiy did va fikr doirasini kengaytirib, ularni barkamol inson bo‘lib yetishishida takrorlanmas manbaa bo‘lib xizmat qiladi. Mustaqillik yillarida Respublikamizda keng qamrovli va juda muhim iqtisodiy hamda siyosiy o‘zgarishlar yuz berdi. Musiqa madaniyati darslari pedagogikaning didaktik nazariyasi va printsiplari asosida tuziladi. Mazkur printsiplar o‘qituvchi hamda o‘quvchi tomonidan bajariladigan barcha ta’lim asoslar dars mazmunini metodlari va darslarning tuzilishidagi asosiy talablar va uning yo‘nalishlarini belgilab beradi. Musiqa madaniyati darslarining didaktik printsiplari besh turdan iborat:

1. Musiqa ta’limi va tarbiyasida sistemalilik, ilmiylik va davomiylik printsiini.
2. Darsda o‘quvchilaming onglilik va aktivlik printsiipi.
3. Musiqa madaniyati darslarida ko‘rgazmalik printsiipi.
4. O‘quv materiallarining bolalar bilim va malakalariga mosligi printsiipi.
5. Musiqa darslarida bilim va malakalaming mustahkamligi printsiipi.

Mazkur printsiplar asosan, o‘quv materiallarinrg qo‘llash, musiqa darsini mazmunini va rejasini tuzish jarayonida qo‘llanadi. Yuqoridagi, qayd etilgan umum didaktik printsiplar bir – biri bilan uzviy bog‘liq bo‘lib, musiqa darsini davlat ta’lim standartiga muvofiq milliy xususiyatlamini hisobga olgan hoida, uzluksizligini va uzviygini asos qilib musiqa faoliyatini izchilligini ta’minlaydi.

**1. Musiqa ta'limi va tarbiyasida sistemalilik, ilmiylik va davomiylik printsiplari** har bir darsda o'zining tuzilishi va mazmuni bilan ilmiy asosida tashkil topishi lozim. Musiqa haqidagi bilimlar doirasi, musiqa ta'limi va tarbiyasining asosiy omilidir. Unda insoniyat yaratgan musiqaga oid qoidalar, xulosalar, umumlashgan musiqaviy tajribalar o'z aksini topgan. Ularni o'zlashtirish musiqa amaliyoti yo'lida bilim va ko'nikmalar hosil qilish demakdir. Dars jarayonida o'quv materiallarini bolalarning bilim tajribasiga mosligi. Bolalar ovozi rivojlanish qonuniyatlarini hisobga olish, nota qonuniyatlarini to'g'ri o'rgatish, bolalarning fikriy qobiliyatiga mos ravishda tahlil etish darsning ilmiylik printsiplarini tashkil etadi. Ilmiylikni, sistemaliksiz amalga oshirish qiyin. Darsning barcha o'quv faoliyati hamda keyingi darslarning o'zaro mantiqiy boglanishi sistemalilik asosini tashkil etadi. Kuylash va tinglash uchun asarlarni bilim va malaka darajasiga ko'tarib, soddadan murakkabga, noma'lumdan ma'lumga qarab o'zlashtirib borish printsiplari muayyan tartibga mos bo'lib, sistemalilik demakdir. Darsning har bir faoliyati o'z navbatida, har bir darsning mantiqiy davomi bo'lib, pedagogik maqsadlarni tobora amalga oshirishi davomiylik printsiplari demakdir.

## **2. Darsda o'quvchilarni ongillik va aktivligi printsiplari.**

Mazkur printsiplari didaktikaning yetakchi printsiplari hisoblanadi. Chunki, bilimni o'zlashtirish o'quvchining aqliy faoliyatiga asos bo'lgan bilish jarayoniga bogliqdir. Musiqa idroki kishining hayotiy tajribasini boyitadi, real voqealarni badiiy his etib, bilish, fikrlash qobiliyatini o'stiradi. Mazkur malaka va ko'nikmaning shakllanishi bola ongining uzoq rivojlanish jarayonini talab etadi. Buning uchun, bolaning o'quv materiallarini ongli ravishda bilib o'zlashtirishi, bilim jarayonini aktivligini vujudga keltiradi. Ma'lum musiqa asarini kuylab yoki tinglab o'zlashtirish va undan badiiy - estetik, zavqlanib, idrok etishda, bolaning eng avvalo, diqqat e'tiborini jalb etishda bilish unda qiziqish uyg'ota bilish, ongillik va aktivlikni vujudga keltiradi. Musiqani ongli idrok etish va navbatida badiiy ohang va mantiqiy jihatdan xotirada turg'un saqlanishni talab etadi. Musiqa dars lari da ongillik va aktivlik ayniqsa, vokal - xor malakalarini shakllantirilishi uchun zarurdir. Xor bo'lib qo'shiq kuylash, musiqa tinglash, musiqa savodi, faoliyatlarida ham, ongillik va aktivlik musiqani nazariy va amaliy jihatlarini to'g'ri bilish va o'zlashtirishni osonlashtiradi.

### **3. Musiqa darsida ko'rgazmalilik printsipti.**

Musiqa tarbiyasida musiqaning o'zi o'ziga ko'rgazmali vositadir. Chunki, u ko'z bilan emas, balki quloq bilan idrok etiladi. Musiqa tinglashda ham, asar tahlilida ham, ohang ko'rgazma sifatida ijro etib ko'rsatiladi. o'qituvchining o'zi, nutqi, ijrosi ham asosiy ko'rgazma bo'lib xizmat qiladi. Bundan tashqari, texnik vositalar, ko'rgazmali kartochkalar, grafik yozuvlar, rasmlar, nota yozuvlari ham, musiqa darsida ko'rgazma sifatida muhim rol o'ynaydi.

### **4 .O'quv materiallarining boialar bilim vamalakalariga mosligi printsipti.**

Mazkur printsipt, dasturdan tan lab olingan o'quv materiallari va mazkur metodik materiallar asosida dars mazmunini tuzish jarayonida qoilaniladi. Bunda har bir sinfnig umumiy bilim va malaka darajasi hisobiga olinishi shart. Dastur asosida har bir sinfnig bilim va malakalari hisobiga olingan holda, musiqa darsining yarirri yillik kalendar -mavzuli rejasi tuziladi.

Kalendar - mavzuli ish reja bir yilda ikki marta, o'quvchilarning yosh xususiyati, musiqiy o'quvi, yangi qo'shiqlar, musiqa tinglash uchun asarlar, musiqa savodidagi o'quv materiallari, dars faoliyatlariga qarab tuziladi.

### **5. Musiqa darslarida bilim va malakalarining mustaxkamligi.**

Mazkur printsiplarini amalga oshirishining eng asosiy sharti, yuqorida bayon etilgan to'rtta printsiptiga jiddiy amal qilishdan iboratdir. Birinchidan bilim va malakalaming chuqurligi, mustaxkamligi va hayotiyiligini ta'minlash lozim, ya'ni mazkur asami va uning ijro uslubini, madaniy hayotimiz uchun zarur ekanligi haqida bolalarda ishonch hosii qilishnishi lozim. Ikkinchidan asariami tanlashda quyidagilarga amal qilish kerak:

- a) asaming bolalami ma'naviy va axloqiy tarbiyasini uchun mosligi.
- b) musiqa ta'limining xususiyati.
- v) sinfdagi barcha bolalarni mazkur asarga qiziqтира olish va to'la o'zlashtirishga erishish.

Uchinchidan darsda olinadigan bilimlar doirasi va malakalarini amaliyotda takrorlash va mustaxkamlash. Masalan: Qo'shiqlarni jumlalarga boiib o'rgatish va keyingi darslarda mustaxkamlab takrorlash. To'rtinchidan musiqa darslarida har bir yangi bilim

elementa dars faoliyatida to‘liq o‘zlashtiriladi va keyingi darslarda keng qo‘llanilib, doimiy bilimga aylantiriladi. Xulosa, qilib aytganda, pedagogikaning umumdidaktik printsiplari, musiqa madaniyati darslarida katta ahamiyatga ega bo‘lib, musiqani hayot bilan bog‘lashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Buyuk pedagog A.Avloniy shunday degan edi “Tarbiya qiluvchilar tabib kabi, tabib xastani badanidagi kasallikka davo qilgani kabi, o‘qituvchi ham bolani musiqa orqali, aqliy rivojiga, diqqat markaziga ta’sir etib, ularda poklik, vijdon, sadoqat, mehr, kattalarga hurmat, vatanga muhabbat kabi tuyg‘ularni tarbiyalaydi”.

Buyuk mutafakkir shoir A.Navoiy o‘z asarlarida musiqa tarbiyasining qirralarini chuqur o‘rganib, shunday dedi: “Musiqa jamiyat hayotining muhim negizidir. Faqat musiqagina odamning qalbiga tiniqlik, mutanosiblik va o‘z o‘zidan qanot tuyg‘usini olib kiradi va uni baxtiyor qiladi”

Al-Farobiy fikricha: “Musiqa-nodir san’at, ezgulikka yetaklovchi kuchdir”, “Kimki ilm, hikmat o‘rganmoqchi bo‘lsa, avvalo o‘zi ma’naviy barkamollikka erishmog‘i lozim”-deydi Abu Rayhon Beruniy. Shunday ekan hozirgi davrda, musiqa o‘qituvchisidan mas’uliyat, fanga yangicha yondoshuv, uning metodologiyasini chuqur o‘rganishni talab etadi. Zero kuy va ohang ta’sirida inson ezgulikka intilish, go‘zallikni asrash, ona tabiatga, ona vatanga muhabbat his tuyg‘ularini shakllantirib, ma’naviy dunyosini boyitadi.

---

<sup>1</sup> G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi” Toshkent 2014 yil 7-bet

## **MAKTABGACHA TA’LIM MUASSASASIDA MUSIQIY TARBIYANING MAQSAD VA VAZIFALARI.**

Yangilanayotgan O‘zbekiston kelajagini, ertasini yoshlarsiz

tasavvur qilib bo‘lmaydi. Musiqa san‘ati insonning yoshligidan unga bevosita va kuchli ta‘sir o‘tkazib, uning umumiy madaniy rivojida katta o‘rin tutadi. Demokratik jamiyat madaniy hayotida yanada kengroq o‘rin tutayotgan musiqa kishiga butun hayot davomida uning doimiy hamrohi hisoblanadi. Musiqa yagona san‘at bo‘lib, inson yuragiga juda chuqur kirib borib, ana shu qalb tug‘yonini yorqin ifodalash qudratiga yega.

Demak, ajdodlarimizga munosib avlodni tarbiyalashda musiqaning ham munosib o‘rni borligi ayni haqiqat, bolani estetik tarbiyalashdek sharaflilik ishni to‘g‘ri yo‘lga qo‘yish bizga, ya‘ni, bo‘lajak kadrlar zimmasiga katta mas‘uliyat yuklaydi.

Musiqa – estetik tarbiya, demokratik jamiyat kishisini garmonik tarbiyalash yo‘lida olib borilayotgan ulkan ishning tarkibiy qismiga aylanmog‘i kerak. Bolalar bilan musiqali ish olib borish ayniqsa katta ahamiyat kasb yetadi. Musiqa bola qalbida kuchli yemotsional tuyg‘u uyg‘otadi.

Musiqa- hech narsa bilan o‘lchab, solishtirib bo‘lmaydigan ta‘sir kuchiga ega. Deb ta‘kidlaydi prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev<sup>1</sup>. Hatto birinchi Prezidenti I.A. Karimov “Yuksak ma‘naviyat – yengilmas kuch” asarida “...musiqa san‘ati navqiron avlodimizning yuksak ma‘naviyat ruhida kamol topishida boshqa san‘at turlariga qaraganda ko‘proq va kuchliroq ta‘sir ko‘rsatmoqda” – deya ta‘kidlaydilar.

Demak, musiqa san‘ati va ta‘lim-tarbiyasi kishidagi insoniy fazilatlarni rivojlantirib, ruhiy poklanish va yuksalishga da‘vat yetadigan, insonning ichki olamini boyitadigan, iymon- e‘tiqodini, irodasini mustahkamlaydigan, ijodini uyg‘otadigan qudratli botiniy kuch – ma‘naviyatning yuksalishini ta‘minlaydi.<sup>2</sup>

---

<sup>1</sup> A.Xayriddinova “Oriental Art and Culture” Scientific-methodical journal “Yangi O‘zbekistonda yoshlarni tarbiyalashda musiqa ta‘limining maqsad va vazifalari” 2022-yil santabr soni

### **Musiqiy tarbiya vazifalari:**

- 1.Musiqaga muhabbat va qiziqishni o‘stirish.
- 2.Bolalarning musiqiy tajribasini boyitish (musiqiy asarlar asosida).
- 3.Bolalarni oddiy musiqiy tushunchalar bilan tanishtirish,

musiqa tinglash, kuylash, musiqiy ritmikasi borasida malakalarni rivojlantirish harakatni o‘tirish.

4.Musiqiy didni o‘stirish (musiqiy taassurotlar asosida).

5.Bolalarda ijodkorlikni o‘stirish (barcha faoliyatlar asosida).

6.Bolalarda yemotsional hisni shakllantirish.

Ularda lad hissi, ritm tuyg‘usini o‘stirish va Musiqa yordamida uning badiiy idroki o‘sib, hissiyotini yanada boyitib boradi. Bolalarda musiqaviy idrokni o‘stirmay, ularning musiqaga mehr-muhabbatini yetarli darajada qiziqitirmay turib, har tomonlama jismoniy boy, ma’naviy va qat’iy ahloqiy sifatlarni tarbiyalab bo‘lmaydi. Musiqiy ta’limning oliy maqsadi: yosh avlodni milliy musiqa merosimizga vorislik qila oladigan hamda musiqa boyligini idrok eta oladigan, yetuk, barkamol, madaniyatli, nafaqat o‘z milliy an’analarini, balki boshqa millatlar madaniyatidan boxabar va bu an’ana, madaniyatlarini hurmat qiladigan qilib voyaga yetkazishdan iboratdir. Bunda nafosat tarbiyasining ahamiyati benihoya kattadir. Nafosat tarbiyasining mazmuni serqirra bo‘lib, musiqa tarbiya eng asosiy o‘rinni egallaydi.

Xalq pedagogikasi o‘sib, rivojlanib borayotgan bir davrda xalq musiqiy namunalarni o‘rganish atoqli san’atkorlar ijodidan dars jarayonida keng foydalanish musiqa o‘qituvchisi oldida turgan dolzarb vazifalardan biri ekanligi ta’kidlanadi.

Mazkur tavsiyada mavjud pedagogik vazifalar saqlangan holda, O‘zbekistonga xos milliy qadriyatlar, an’analar, xalq ijodi, musiqani bolalarning idrok etish qobiliyati darajasiga bosqichma-bosqich tadbiquetish nazarda tutiladi.

Tavsiya etilayotgan qo‘llanmadagi musiqa repertuari jonajon vatanga muhabbat, mehnatsevarlik, tabiatni e’zozlash, do‘stlik, hamjihatlik, rahm-shavqat kabi hislar musiqiy obrazlar orqali idrok etishga qaratilgan va dars jarayonida quyidagi ijrochilik malakalarini shakllantirish zarur. Tovushni to‘g‘ri ohangda ijro etish, musiqa ostida ritmik harakatlarni ifodali bajara olish, cholg‘u asboblarning tovushiga ko‘ra ajrata olish va ularni aniq uslublarda, bolalar cholg‘u asboblari chalishga o‘rgatishdan iborat<sup>1</sup>.

***Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:***

- 1.Musiqiy tarbiyaning maqsad va vazifalari nimalardan iborat?
- 2.Musiqiy estetik tarbiya deganda nimani tushunasiz?

---

<sup>1</sup>Musiqqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqqa nashriyoti Toshkent 2010

### **XORIJIY MAMLAKATLARDA MUSIQA O‘QITISHNING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI**

Har bir mamlakatning musiqqa tarbiyasi royaviy - siyosiy jihatdan xalqning sotsial tuzumiga xizmat qiladi. Shuning uchun musiqqatarbiyasi mustaqillik mamlakatlarda e’tiqod uchun xorijiy

mamlakatlarida esa burjua demokratiyasi uchun xizmat qiladi. Har bir xalqning maorifida musiqa tarbiyasi metodikasi pedagogikani didaktik qonuniyatlariga va shu xalqning milliy musiqa madaniyati, iliva madaniy an'analariga asoslanadi. Shu bilan birga musiqa tarbiyasining strukturasi, sistemasi (tizimi) vailmiy - metodik yutuqlar boshqa millatning ma'rifiy madaniyatiga ham ijobiy ta'sir etadi. Xorijiy mamlakatlarda yagona o'quv reja va dasturga amal qilinmaydi. Davlat maktablari bilan birga shaxsiy maktablar, kollejar va oliy ta'lim dargoxlari mavjud bo'lib, ularda turlicha darajada estetik tarbiyani amalga oshirishda o'qituvchiga keng ijodiy erkinlik berilgan. O'qituvchi o'zining maktab sharoiti, imkoniyatlari va o'quvchilarning bilim darajasiga qarab dasturga o'zlashtirishlar kiritishimumkin. Ta'lim va tarbiya jarayonida o'quvchilarda san'at orqali hayotni o'rganish va unga shaxsiy munosabat bildirish, ijodiy munosabatda bo'lish malakalarini rivojlantiradi. O'quvchilar elektro organlarda chalib kuylaydilar, turlifaoliyatlam (aytishuv, harakatlar, bir, biriga jo'navozlik qilishlani) bajaradilar. Bunda asosan o'quvchilarda ijodiy qobiliyatni ro'yobga chiqarishdan iborat. Jumladan, AQSHda yagona davlat dasturi yo'q. Musiqa ta'limi "estetika" sifatida o'tiladi. Unda musiqa, tasviriy san'at va mehnat mazmunan bir -biri bilay bog'langan. Davlat maktablari bilan birga diniy hamda shaxsiy dunyoviy maktablar ham mavjud. SHuning uchun har bir shtatda davlat maktablarida, shaxsiy va diniy maktablarda o'quv soatlarini ham bir xil emas, o'rta hisobga I-V II - sinflarda xaftasiga 1 -2 soatdan dars o'tiladi. Darsdon tashqari har bir o'quvchi musiqa to'garaklariga (xor, orkestr, raqs, VIO) a'zo, deyarli har bir maktabda simfonik orkestr mavjud.

**Yaponiyada** ham yagona o'quv reja va dasturga amal qilinmaydi. **Yaponiyada** musiqa tarbiyasining o'zigaxos sistemasi vujudga kelgan. Ularda bolalar bog'chasidan oliy ta'limgacha estetik tarbiya amalga oshiriladi. Estetik tarbiya intengratsiya qilingan fan bo'lib, unga musiqa, tasviriy san'at va mexnat uzviy birlashgan. U bir necha bosqichda amalga oshiriladi:

- a) 1 -5 yoshgacha bo'lgan bolalar bog'chasida;
- b) 6-14 yoshgacha to'liqsiz o'rta maktab;
- v) 15- 18 yosh o'rta maktabi;
- g) 18 -23 yosh oliy ta'lim maktabi.

Bolalar bog'chasida **"Suzduki"** tizimi mashhurdir. Uning tizimida ona tilini o'qitilishi, musiqa tinglab idrok etishi bilan amalga oshiriladi. Bolalar cholg'u asboblari kuy chalishlari muhim rol o'ynaydi. Mashg'ulotlar jarayonida bolalarning onasi ham ishtirok etadi. Mashg'ulot mazmuni va maqsadidan ogoh bo'ladi va oilada o'z ovozi bilan shug'ullanadi. Suzduki ta'birida onalar musiqa ma'lumotiga ega bo'lishi shart emas. Natijada 5 - 6 yoshli bolalar Betxoven sonatalarini chalishga erishdilar. Yuqori sinflarga ko'chgan sari estetik tarbiya ham bir predmet singari murakkablashib boradi. Yuqori sinflarda rassomchilik, xaykaltaroshlik, xalq amaliy san'ati va musiqa san'ati tanqidchilari yetishadi. O'qituvchi - kadrlar tayyorlash ishi yaxshi yo'lga qo'yilgan. Ular oliy pedagogika va san'at oliygohlarida tayyorlanadi. O'qituvchilar, shuningdek, ona - Vatanida olgan bilimlariga qoniqmay, rivojlangan Yevropa mamlakatlariga o'qishga borib, o'z bilim va malakalarini oshiradilar.

***Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:***

1. Xorijiy mamlakatlarda musiqa o'qitishning shakli va maqsadi nimadan iborat?
2. Xorijiy mamlakatlarda musiqa fani qanday fan bo'lib hisoblanadi?
3. Yaponiya maktablarida musiqa o'qitish qanday?

---

<sup>1</sup> G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva "Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi" Toshkent 2014 yil 10-bet

## **MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MUSIQIY FAOLIYATI MAZMUNI**

1. Musiqa tinglash
2. Jamoa bo‘lib kuylash
3. Cholg‘u asboblarda chalish(o‘yinchoq asboblari)
4. Musiqa savodi
5. Musiqa ijodkorligi

Musiqani tinglay bilish va undan estetik zavqlana olish ham katta san‘at hisoblanadi. Kishida musiqa tinglash madaniyati yoshligidan rivojlana boshlaydi. MTTda amalga oshiriladigan musiqa tinglash esa uning poydevoridir. Zotan bola musiqa mashg‘ulotlarining barcha elementlari jarayonida ham musiqa tinglab, uni idrok etadi. Ammo mashg‘ulotning musiqa tinglash qismi oldida o‘ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo shuni eslatish lozimki, kishining kuylash imkoniyatidan ko‘ra tinglash imkoniyati ancha keng bo‘ladi. Masalan: orkestr, xor, yakka cholg‘u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab, idrok etish mumkin, xolos. Shuning uchun olimlar musiqaviy tarbiya jarayonida musiqa tinglashga alohida e‘tibor qaratishadi. Chunki kishi musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqa tinglash, malaka, ko‘nikmalari katta rol o‘ynaydi. Musiqa tinglashda bolalarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi. Mashg‘ulotning musiqa tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi: Mashg‘ulotning musiqa tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi:

-bolalarni o‘z idrokiga mos xalq klassik va zamonaviy musiqa namunalari bilan tanishtirib borish;

-bolalarning musiqani idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish;

Musiqa haqida boshlang‘ich ma‘lumotlar berishni o‘rgatadigan asarlar nomlarini eslashga, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqiga borishga hamda tinglagan asarlariga ma‘lum miqdorda badiiy baho bera olishga o‘rgatish.

Kichik guruh bolalarning diqqati uncha barqaror bo‘lmaganligi tufayli ular yorqin yangraydigan kichik-kichik musiqa asarlarini idrok etishga qobil bo‘ladilar. Ular ayniqsa, kichik qo‘shiqlarni yaxshi idrok etadilar. Chunki, so‘z va ohang birligi musiqa mazmunini oson idrok etishga yordam beradi. Xususan, tarbiyachi ashula aytganda uning

tanish ovozi va ifodalash intonatsiya mimikasi va ishoralari bolalarni maftun etadi. Shu vaqtda bolalarda hosil bo'ladigan zavqlanish, ajablanish, quvonish holatlarini kuzatish mumkin. Ammo bu holatlar tez uyg'onib, tez so'nadi.

-5 yoshli bolalarda diqqat e'tiborning bir muncha emotsional turg'unligi vujudga keladi. Ular raqs tipidagi kuylarni jonli, ba'zan jo'shqin holatda idrok etadilar. yengil, kuychan musiqalarni birmuncha xotirjam idrok etadilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqa mazmuni va xarakterini bilishga ayniqsa, unda nima haqida hikoya etilishini bilishga qiziqish paydo bo'ladi. Shuning uchun ularda musiqa xotirasi ancha faol rivojlana borib, tinglagan

-6 yoshli bolalarda esa erkin, ixtiyoriy tarzdagi diqqat e'tibor shakllanib, musiqani diqqatni yig'ib tinglash, uning ayrim detallarini anglab olish qobiliyati rivojlangan bo'ladi. Ularda musiqaga qiziqish ko'proq sevimli asarlarni takror-takror tinglash jarayonini yaxshi rivojlanadi. Ular musiqadagi umumiy kayfiyatni yaxshi sezib, asarda badiiy obrazning rivojlanib borishini kuzatishni o'rganib boradilar.

Yangi asar bilan ilk bor tanishtirishga tarbiyachining qisqa va qiziqarli tushuntiruv so'zi katta rol o'ynaydi. Cholg'u kuylari xarakteri va badiiy mazmuni haqida bolalarga tushuncha berilsa, ular asarni yaxshi idrok etadilar. musiqa haqida o'z taassurotlarini hikoya qilib berish ishtiyoqi paydo bo'ladi. Asarni 2 — 3 mashg'ulot davomida takroran tinglash shart. Chunki, har bir tinglashda bola uchun asarning yangi yangi qirralari namoyon bo'ladi va asarga nisbatan ularning muhabbati oshib boradi. Bog'chaning tayyorlov guruhlarida bola o'z yoshiga muvofiq musiqa asarini to'la idrok etishga qodir bo'ladi. Bog'chada olingan bilim zahirasi malaka va ko'nikmasi, musiqa turlari va uning xarakteri farqiga borishga yordam beradi

Turli guruhlarda musiqa tinglashning nazariy uslubiy vazifalari:

- 1.Musiqa tinglash orqali bolalarda his-tuyg'ularini rivojlantirish.
- 2.Boshlang'ich musiqa tinglash tushunchalarini rivojlantirish.
- 3.Musiqa tinglash alohida metodlar orqali o'tkaziladi.

Shunday qilib, dasturda ko'zda tutilgan va bolaning musiqa madaniyati rivojlanishida kelajakda asosiy rol o'ynaydigan uch faktor amalga oshadi.

- 1.Musiqaga qiziqish musiqa asarlarini ishtiyoq bilan tinglash va ularni eslash, olingan taassurotlarni o'ylash.

2.Musiqa tinglashga turg'un diqqat-e'tiborni va tinglash madaniyati boshlang'ichelementlarining shakllanishi.

3.Musiqiy didining shakllanishi, musiqa asarlariga badiiy baho bera olish.

Maktabgacha yoshidagi bolalarga musiqa tinglashi muhim vazifalardan biri hisoblanadi.Bolalarga ular uchun tushunarli bo'lgan,Ayniqsa,milliy musiqalardan ko'proq eshittirish qobiliyatini, musiqiy obrazni farqlay olishni,asardagi his-tuyg'ularni sezishni rivojlantiradi.Maktabgacha yoshdagi bolalarda musiqa madaniyatining elementar asosini singdirishda bolalarning yoshini alohida nazarda tutish kerak.

Musiqa savodining ahamiyati va vazifalari maktabgacha ta'lim muassasasida va oilada olib boriladigan barcha tarbiyaviy ishlar, bu oliyjanob fazilatlarni yosh avlodda Maktabgacha yoshidan boshlab shakllantirishga bog'liq. Darhaqiqat, musiqa savodini o'rganish Maktabgacha yoshidan boshlanadi. Ko'pgina bolalar maktabgacha tarbiya davrida MTTga qatnab, u yerdagi musiqa mashg'ulotlarida dastlabki musiqaviy malakalarni hosil qiladilar. Ko'pgina qo'shiqlar va o'yinlarni o'rganib olgan hamda ritm va raqs harakatlari bilan tanishgan bo'ladilar<sup>1</sup>.

### ***Mustahkamlash uchun savollar:***

- 1.Musiqiy faoliyat turlariga qaysilar kiradi?
- 2.Bolalarga musiqiy faoliyat nima uchun kerak?
- 3.Musiqa savodining ahamiyati va vazifalari nimalardan iborat?

---

<sup>1</sup> G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva "Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi" Toshkent 2014 yil 10-bet

## **VA OILADA MUSIQA SAVODINI TARBIYALASHNING AHAMIYATI VA VAZIFALARI**

Musiqa savodining ahamiyati va vazifalari maktabgacha ta'lim muassasasida va oilada olib boriladigan barcha tarbiyaviy ishlar, bu oliyjanob fazilatlarni yosh avlodda bog'cha yoshidan boshlab shakllantirishga bog'liq.

Darhaqiqat, musiqa savodini o'rganish bog'cha yoshidan boshlanadi. Ko'pgina bolalar maktabgacha tarbiya davrida bog'chaga qatnab, bog'chadagi musiqa mashg'ulotlarida dastlabki musiqaviy malakalarni hosil qiladilar. Ko'pgina qo'shiqlar va o'yinlarni o'rganib olgan hamda ritm va raqs harakatlari bilan tanishgan bo'ladilar. Uyda tarbiyalangan bolalar ham muayyan musiqaviy tasavvurga ega bo'ladilar: radio va televideniya orqali eshittiriladigan bir qancha musiqa asarlari ularga tanish bo'ladi. Garchi ana shu bilimlar sistemaga solinmagan bo'lsa-da, musiqa o'qituvchisi bolalarda musiqadan nazariy tushunchalar hosil qilishda o'sha bilimlarga ma'lum darajada suyanib ish ko'rishini mumkin.

Bolalar muassasalarida musiqa ta'limiga asos solinadi, shuning uchun musiqa rahbari ayniqsa o'qitish metodikasini yaxshi bilishi, bog'cha yoshidagi kichik bolalarning yosh va individual xususiyatlarini, ularning musiqa va qo'shiqchilik imkoniyatlarini chuqur bilishi zarur.

Musiqa ta'limini shartli ravishda ikki bosqichga bo'lish mumkin. Birinchisi, tayyorlov bosqichi. Bundan ko'zlanadigan asosiy maqsad bolalarning musiqa uquvini o'stirishdir. Shu vaqt mobaynida bolalar musiqa tovushlarining baland-pastligi va cho'zimi kabi o'ziga xos xususiyatlarni ajrata bilishga o'rganishlari va nota yozuvini o'rganishga tayyorlanishlari kerak. Ikkinchi bosqichda nota savodi, ya'ni bevosita musiqa tovushlarining grafik usulda ifodalanishi –nota yozuvini o'rganishga kirishiladi.

Musiqa mashg'ulotlari jarayonida bola hayotiy voqelikni musiqiy obrazlar orqali idrok etib boradi. Bolalar yoshiga mos musiqa asarlari kichkintoylarda unutilmas taassurot qoldiradi,

ularning ruhiy dunyosini boyitadi. Bog'cha sharoitidagi musiqaviy tarbiya badiiy adabiyot va tasviriy san'at bilan uzviy bog'langan holda amalga oshiriladi. Ashula aytish usuli, janrdagi musiqa asarlari, xususan, syujetli cholg'u pyesalarini tinglash, musiqaviy o'yinlar bilan shug'ullanish va raqsga tushish jarayonida musiqa mashg'ulotlari ko'pincha badiiy so'z bilan belgilanadi. Bolabadiiy obrazlarni yorqin tasavvur etishi va chuqur idrok qila olishi uchun tasviriy san'at asarlaridan unumli foydalaniladi. Turli metodlardan foydalanib o'tkaziladigan har bir musiqa mashg'ulotlari kichkintoylarda badiiy estetik zavq uyg'otadi, ularning his-tuyg'ularini rivojlantiradi, ijodiy fikri va nutqini o'stiradi. Bundan tashqari, musiqaviy o'yin va postanovkalar, raqslar bolalarda ritm tuyg'usi, chaqqonlik va harakatchanlik malakalarini rivojlantiradi hamda qomatning to'g'ri o'sishiga yordam beradi. Musiqa uquv qobiliyati asosan quyidagi musiqa uquv turlaridan iborat bo'ladi: musiqaviy uquvi, musiqaviy tovushlarning baland-pastligini his etish qobiliyati, tembr uquvi (musiqa tovushlarining bir-biridan farq qiladigan, o'ziga xos jihatlarini ajrata bilish qobiliyati), ritm tuyg'usi va musiqa xotirasi. Bolalar bog'chasida olib boriladigan musiqa tarbiyasining asosiy maqsad va vazifalarini quyidagicha belgilash mumkin:

1. Bolalarning musiqaga qiziqishini oshirish va uni sevishtga o'rgatish.
2. Musiqa asarlari bilan tanishtirish jarayonida bolalarda emotsional his-tuyg'ularini hosil etish yo'li bilan ularning musiqa haqidagi tasavvurlarini boyitib borish.
3. Bolalarni oddiy musiqa tushunchalari bilan tanishtirish, musiqa tinglash, ashula aytish, musiqa bilan harakat qilish, raqsga tushish va bolalarning oddiy musiqa asboblari kuy chalish ko'nikmalarini shakllantirish va ijodiy qobiliyatini o'stirib borish. Bolalar ovozi asrab tarbiyalash, ashula aytishning dastlabki ko'nikmalarini hosil etish, qo'shiqlarni sodda, ravon, erkin, tabiiy va ifodali kuylashga o'rgatish.
4. Musiqa asarlaridan ta'sirlanish, shu asosda bolalarda musiqaviy did va badiiy muhokama yuritish malakalarini

rivojlantirish.

5. Turli musiqa mashg'ulotlari jarayonida improvizatsiya qilish musiqadagi badiiy obrazni o'yin va xor ovozlari vositasida ifoda etish, ma'lum musiqaviy mavzuga yangi o'yin o'ylab topish.

6. Musiqaviy tarbiya mashg'ulotlarini bog'cha hayoti bilan bog'lash, bog'chada o'tkaziladigan turli mashg'ulotlarda va marosimlarda o'rganilgan kuy va qo'shiqlardan keng foydalanish, turli ertaliklar, konsertlar uyishtirish vositasida musiqa kundalik hayotimizning ajralmas yo'ldoshi ekanligi haqida bolalarda tushuncha hosil qilish.

***Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:***

1. Musiqiy ta'lim jarayonida musiqa savodini o'rgatishdan asosiy maqsad nimalardan iborat ?
2. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqaviy tarbiyasi mashg'ulotlarda, kundalik hayotda qanday takomillashadi?
3. Maktabgacha yoshdagi bolalarning musiqaviy tarbiyasi haqidanimalarni bilasiz?<sup>1</sup>

---

<sup>1</sup>Musiqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqa nashriyoti Toshkent 2010

## OLISH VA CHIQARISH USULLARI

Ma'lumki, inson nafas olish a'zosi – o'pka orqali nafas oladi, ovoz hosil qiluvchi a'zolar yordamida ovoz chiqaradi, artikulyatsiya apparati orqali gapiradi va kuylaydi. Demak, qo'shiq ijrochiligining asosini nafas tashkil qiladi. Shuning uchun to'g'ri nafas olish va nafas chiqarish usullari tovushlarni hosil qilish texnikasining eng muhim elementlaridan hisoblanadi. U ovoz shakllanishi jarayonida asosiy vazifani o'taydi. Kuylayotgandagi nafas olish oddiy nafas olishdan farq qiladi. Kuylayotganda nafas tez olinib, sekin chiqariladi.

Nafas olish uch turga bo'linadi:

- Yuqori ko'krak (kift) dan nafas ko'krakning yuqori qismiga olinib, kiftlar ko'tariladi. Nafasning bu turi zararlidir. Ashula aytayotganda bu nafas qo'llanilmaydi.

- Ko'krak – qorin (o'rta qovurg'a, biqin).

- Aralash (pastki qovurg'a-diafragma).

Nafas og'iz va burundan bir vaqtda olinadi. Qo'shiq kuylashda o'quvchilarga nafas olishni o'rganish vaqtida qo'llarini biqiniga qo'ygan holda nafas olishni kuzatish uchun qo'llarni qovurg'alar bo'ylab pastga, yon tomonga yuruta berish va bunda qorin bo'shliqlarining oldinroqqa chiqishni hamda qovurg'alarni yon tomonlama kengayishini kuzatish yaxshi natija beradi. Ularga nafas olishni dirijyorlik qo'l ishorasi bilan olib, bir tekisda, shoshmasdan chiqarishni o'rgatish kerak.

**Tovush hosil qilish** yengil va erkin nafas olib, apparatni erkin ishlatish yo'li bilan tiniq va jarangdor ovoz hosil qilish demakdir. Bunda bog'cha yoshidagi bolalar ovozining zaifligi va tez toliqishini hisobga olish shart. Ularda xonandalik malakalari hali yetarli darajada shakllanmaganligi sababli, ko'proq nutq postanovkasida kuylaydilar. Shuning uchun bolalar kuychan ovozda kuylashni yaxshi bilmaydilar. Ohangdor, cho'zib, kuychan ovoz bilan kuylash uzoq mashq jarayonida shakllanib boradi. Kuychan ovoz bilan kuylash yuqori guruh bolalarida bir muncha yaxshi shakllanadi.

**Nafas olish.** Ashula aytishda tog'ri nafas olishning ahamiyati

katta. Nafas qancha yengil olinib, bir tekisda ishlatilsa, ovoz ham shuncha erkin va tiniq, jarangdor chiqadi. Ammo nafas olish ustida bolalar bilan maxsus shug‘ullanish tavsiya etilmaydi. U bilan ko‘proq ertalabki gimnastika paytida shug‘ullanish mumkin. Bog‘cha yoshidagi bolalarning nafasi yengil, yuzaki va qisqa bo‘ladi. Shuning uchun ular ovozni kuychan cho‘zib kuylashda qiynaladilar va ko‘pincha so‘zni bo‘lib, uning o‘rtasida nafas oladilar. Bog‘cha bolalarining «ashulachilik» nafasi asosan ashula aytish jarayonida mustahkamlanadi. Buning uchun tarbiyachi bolalarning ashula aytish paytidagi nafas olishlarini quyidagicha nazorat qilib borishi kerak: nafasni ashula aytish oldidan va qo‘shiq jumlarining oxirida hamda uning bo‘laklari orasida olishga undash; so‘zni bo‘lib, uning orasida nafas olmaslikni; olingan nafasni jumlaning oxirigacha bir maromda yetkazishni; ashula aytganda me’yordan ortiq nafas olmaslikni; yelkani ko‘tarmasdan yengil, shovqinsiz, tiniq nafas olishni va hokazolar.

***Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:***

1. Ashula aytishda qanday nafas olinadi va nafas chiqariladi?
2. Nafas olish va nafas chiqarishning inson organizimidagi o‘rni va ahamiyati qanday?

## JAMOA BO‘LIB KUYLASH

Har bir qo‘shiq pedagogik maqsadlarni amalga oshirishni ko‘zda tutib tanlanadi. Qo‘shiqlarni tanlashda davomiylik, izchillik, ilmiylik va oddiylikdan murakkabga qarab borish tamoyiliga rioya qilinadi. Unda har bir yangi qo‘shiq oldingisidan hosil etilgan vokal xor malakalarini mustahkamlaydi va ularni rivojlantiradi. Qo‘shiq o‘quvchilar ruhiyatiga, badiiy-g‘oyaviy mazmuni, yil, chorak mavzulari, yil fasllari, bayramlari, o‘quvchilar yoshiga mos bo‘lishi kerak.

Qo‘shiqlarni quyidagi talablarga ko‘ra tanlash tavsiya etiladi:

– qo‘shiqlarning tarbiyaviy ahamiyati, siyosiy g‘oyaviy mazmuni, musiqiy tuzilishi va harakterining o‘quvchilar yoshiga mosligi;

– qo‘shiq matnining osonligi, badiiy yuksakligi bolalarning lug‘at boyligi va ularning nutqini o‘stirish uchun xizmat qilishi;

– qo‘shiq ohangi, uning xarakteri, lad va tesiturası, ovoz diapazonı o‘quvchilar yoshiga mos bo‘lishi;

– qo‘shiqning badiiy xususiyati va ifodaviyligi, bolalar idrokiga mosligi, garmonik tuzilishi va ohangdoshligi;

– qo‘shiqning shakli, necha qismdan iboratligi, naqoratning mavjudligi.<sup>1</sup>

---

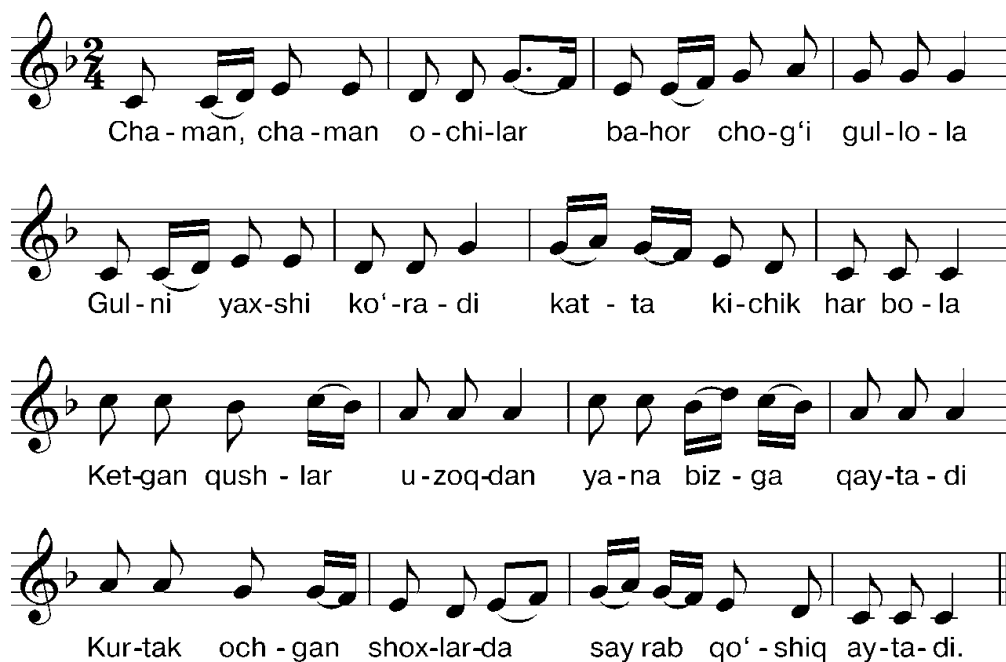
<sup>1</sup>Musıqa savodi, metodikasi va ritmika. Musıqa nashriyoti Toshkent 2010

<sup>2</sup>G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musıqa o‘qıtısh nazariyasi va metodikasi”Toshkent 2014 yil 10-bet

## Bahor

K.Rahim

I.Akbarov



Cha-man, cha-man o-chi-lar ba-hor cho-g'i gul-lo-la

Gul-ni yax-shi ko'-ra-di kat-ta ki-chik har bo-la

Ket-gan qush-lar u-zoq-dan ya-na biz-ga qay-ta-di

Kur-tak och-gan shox-lar-da say rab qo'-shiq ay-ta-di.

### O'rtacha tez

Bahor chog'i ko'p yaxshi, Uchib o'tar  
osmondan, Ariq to'lib suv oqar. Gala-gala  
suxsur, g'oz.  
Mayin yelgan shabada, Go'zal bahor ketidan,  
Badanlarga xo'p yoqar. Yetib kelar issiq yoz.<sup>2</sup>

<sup>1</sup>Musiqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqa nashriyoti Toshkent 2010

<sup>2</sup>G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva "Musiqa o'qitish nazariyasi va metodikasi" Toshkent 2014 yil 10-bet

## **BOLALAR BOG‘CHASIDA MUSIQIY RITMIK HARAKATLAR O‘RGATISH.**

Ritmikaning asoschisi Shvetsariyalik olim musiqashunos kompozitor E.Jak-Dolkros shunday degan edi: «Ritm harakatlar asosida yashamoq kerak». Musiqiy o‘yin va mashg‘ulotlar bolalarning uch yoshdan yetti yoshgacha tavsiya etiladi. Ritmik harakatlar bolalar bog‘chasida boshlang‘ich guruhlarda va musiqa maktablarida, uy sharoitida yanada chuqurroq o‘rganilishi mumkin.

O‘quvchilarning aqliy, nafosat va jismoniy rivojida raqs, musiqali o‘yinlar va musiqaga mos harakatlar bajarish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda musiqa madaniyati darslarida, musiqaga mos harakatlar bajarish quyidagi vazifalardan iborat:

- o‘quvchilarning musiqiy uquvi, ayniqsa, xotirasi, ritm tuyg‘usi musiqaga mos harakatlar yordamida yaxshi rivojlanadi. Har qanday harakat turi musiqiy asarning sur‘ati va ritmi ostida bajariladi, harakat bilan bog‘liq bo‘lgan musiqiy ohanglar bola xotirasida turg‘un saqlanadi;
- raqs va musiqiy harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, qomatining to‘g‘ri o‘shishiga va badanini chiniqtirishga katta yordam beradi; musiqiy asarlar o‘quvchilarda turlicha emotsional hislar uyg‘otib, turlicha kayfiyatlar hosil etib, ularning ongida o‘ziga xos obrazlar yaratadiki, bolalar asar mazmunini turli harakatlar va ishoralar bilan ifodalashga harakat qiladilar.

Demak musiqaga mos harakatlar o‘quvchilarning aqliy va nafosat qobiliyatini rivojlantirish bilan birgalikda irodasini ham rivojlantiradi. Musiqiy asarlardan marsh, raqs va o‘yinlar o‘quvchilarga tez ta’sir etadi, shuning uchun ham quvnoq raqs, qiziqarli musiqali o‘yinlar har bir bolaning e’tiborini o‘ziga tortadi.

Ritmika bolalarda musiqiy harakatlarni, estetik tarbiyani oshirishda katta ro‘l o‘ynaydi. Bog‘cha yoshidagi bolalar ilk yoshdan boshlab sakraydi, o‘ynaydi, lekin bu bolaning ritmik harakatlandi, degani emas. Bu davrda bolalar musiqa ostida emotsional harakatlanadi, eshitish qobiliyati o‘sadi. Musiqa

ostida harakatlanib, tarbiyachilar bilan birgalikda kichik-kichik qo‘shiqlar ham kuylanadi.

Harakat turlari uchga bo‘linadi.

1. Asosiy harakatlar: yurish, yugurish, sakrash.
2. Gimnastik harakatlar: predmetlar bilan, ya’ni lenta, obruch, bayroqchalar va koptok bilan.
3. Raqs harakatlari: musiqa ostida ritmik harakatlar haqida nazariy bilimga ega bo‘lish mumkin.

Maktabda va bog‘chada o‘tkaziladigan har bir ertalikni, turli tadbirlarni musiqasiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Jumladan, musiqali ritmik harakatlarning ham o‘z o‘rni bor. Bunda bola ritmni his qiladi, qomatlari chiroyli bo‘lib, to‘g‘ri yurushni, musiqa ostida harakat qilishni o‘rganib boradilar. Hozirgi milliy qadriyatlarimiz, urf-odatlarimiz, o‘zbekchiligimiz o‘z o‘rnini topayotgan bir vaqtda bolalarga o‘zbek milliy musiqasi, qo‘shiqlari, ritm harakatlarini o‘rganish juda muhimdir<sup>1</sup>.

***Mavzuni mustahkamlash uchun  
savollar:***

1. Musiqiy ritmik harakatlarning vazifalari nimalardan iborat?
2. Musiqiy ritmik harakatlarni tartib va qadamlari qanday?

---

<sup>1</sup>Musiqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqa nashriyoti Toshkent 2010

<sup>2</sup>G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi”Toshkent 2014 yil 10-bet

## **MUSIQA MASHG‘ULOTI JARAYONIDA BOLALARDA MUSIQA TINGLASH KO‘NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH**

Musiqani tinglay bilish va undan estetik zavqlana olish ham katta san‘at hisoblanadi. Kishida musiqa tinglash madaniyati yoshligidan rivojlana boshlaydi. Bog‘chada amalga oshiriladigan musiqa tinglash esa uning poydevoridir. Zotan bola musiqa mashg‘ulotlarining barcha elementlari jarayonida ham musiqa tinglab, uni idrok etadi. Ammo mashg‘ulotning musiqa tinglash qismi oldida o‘ziga xos jiddiy vazifalar turadi. Avvalo shuni eslatish lozimki, kishining kuylash imkoniyatidan ko‘ra tinglash imkoniyati ancha keng bo‘ladi. Masalan: orkestr, xor, yakka cholg‘u ijrosidagi asarlarni kuylab emas, balki faqat tinglab, idrok etish mumkin, xolos. Shuning uchun olimlar musiqaviy tarbiya jarayonida musiqa tinglashga alohida e‘tibor qaratishadi. Chunki kishi musiqa madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida musiqa tinglash, malaka, ko‘nikmalari katta rol o‘ynaydi. Musiqa tinglashda bolalarning badiiy idroki yaxshi rivojlanib boradi. Mashg‘ulotning musiqa tinglash qismi oldida quyidagi vazifalar turadi:

- 1) bolalarni o‘z idrokiga mos xalq klassik va zamonaviy musiqa namunalari bilan tanishtirib borish;
- 2) bolalarning musiqani idrok qilish qobiliyatlarini rivojlantirib borish;

Musiqa haqida boshlang‘ich ma‘lumotlar berishni o‘rgatadigan asarlar nomlarini eslashga, ularning mazmuni, xarakteri va ifoda vositalarining farqiga borishga hamda tinglagan asarlariga ma‘lum miqdorda badiiy baho bera olishga o‘rgatish.

Kichik guruh bolalarning diqqati uncha barqaror bo‘lmaganligi tufayli ular yorqin yangraydigan kichik-kichik musiqa asarlarini idrok etishga qobil bo‘ladilar. Ular ayniqsa, kichik qo‘shiqlarni yaxshi idrok etadilar. Chunki, so‘z va ohang birligi musiqa mazmunini oson idrok etishga yordam beradi. Xususan, tarbiyachi ashula aytganda uning tanish ovozi va ifodalash intonatsiya mimikasi va ishoralari bolalarni maftun etadi. Shu vaqtda bolalarda hosil bo‘ladigan zavqlanish, ajablanish, quvonish

holatlarini kuzarish mumkin. Ammo bu holatlar tez uygʻonib, tez soʻnadi.

4 – 5 yoshli bolalarda diqqat eʼtiborning bir muncha emotsional turgʻunligi vujudga keladi. Ular raqs tipidagi kuylarni jonli, baʼzan joʻshqin holatda idrok etadilar. Yengil, kuychan musiqalarni birmuncha xotirjam idrok etadilar. Bu yoshdagi bolalarda musiqa mazmuni va xarakterini bilishga ayniqsa, unda nima haqida hikoya etilishini bilishga qiziqish paydo boʻladi. Shuning uchun ularda musiqa xotirasi ancha faol rivojlana borib, tinglagan musiqa haqida oʻz taassurotlarini hikoya qilib berish ishtiyoqi paydo boʻladi.

– 6 yoshli bolalarda esa erkin, ixtiyoriy tarzda diqqat eʼtibor shakllanib, musiqani diqqatni yigʻib tinglash, uning ayrim detallarini anglab olish qobiliyati rivojlangan boʻladi<sup>1</sup>.

Musiqa tinglash metodlari:

1. Koʻrgazmali metodi:

- Oʻqituvchining jonli ijrosi, rasmlar vositalari orqali bolalar cholgʻu asbobi, torli, ritmli harakatlar

2. Amaliy metod:

- Bolalarni musiqiy asarga qiziqishini oshirib, ularni hayotiy tajribasiga bogʻlab tushuntirish va musiqiy asarga munosabatini faollashtirish.

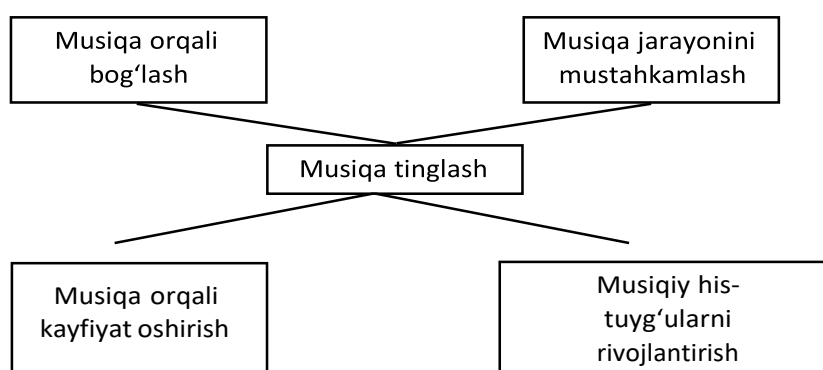
3. Taqqoslash metodi:

---

<sup>1</sup>Musiqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqa nashriyoti Toshkent 2010

<sup>2</sup>G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musiqa oʻqitish nazariyasi va metodikasi”Toshkent 2014 yil 10-bet

- Bunda asarning janrlari, ijrochilik xususiyatlari, templari taqqoslanadi, bu bolaning musiqiy didini o‘stirishga yordam beradi.
4. Og‘zaki metod:
- Tarbiyachi asar mazmunini bolalar hayotiga bog‘lab yoritadi. Asar mazmuniga qarab mualliflari, kelib chiqish tarixi haqida qiziqarli hikoya qilib beradi.



***Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:***

1. Musiqqa tinglashning vazifalari nimalardan iborat?
2. Musiqqa tinglashning tartib va qadamlari qanday?
3. Musiqqa tinglashning asosiy metodlari qaysilari?

---

<sup>1</sup>Musiqqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqqa nashriyoti Toshkent 2010

<sup>2</sup>G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musiqqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi”Toshkent 2014 yil 10-bet

## MUSIQA MASHG‘ULOTLARIDA BOLALAR CHOLG‘U ASBOBLARIDA JO‘R BO‘LISHI VA UNING VAZIFALARI

Musiqqa madaniyati darslarida bu faoliyat turi eng qiziqarli mashg‘ulotdir. Bolalar cholg‘u asboblari jonli tovushli o‘yinchoqlar sifatida har bir o‘quvchini qiziqtiradi. Chapak va bolalar cholg‘u asboblarida ritmik jo‘r bo‘lish, musiqaning xarakteri va obrazlarni chuqurroq his etishda, ularga xos emotsional tuyg‘ular hosil etish, ayniqsa bolalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Musiqqa madaniyati darslarida bolalar cholg‘u asboblaridan foydalanishi ijobiy natijalar berish bilan birga, o‘quvchilarning darsga intiluvchanligini, qiziqishi va musiqiy uquvini o‘stiradi. Bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lishda, avval o‘quvchilar chapak chalib, ritmik jo‘r bo‘ladilar, o‘qituvchi o‘quvchilar kuy ritmini to‘g‘ri his etib, ijro etishlari uchun, bolalarga stol ustida terib qo‘yilgan cholg‘u asboblarida chalib, musiqaga jo‘r bo‘lishlarini aytib qo‘yish lozim. So‘ngra biror cholg‘uda kuyni o‘zi ijro etib, chapak bilan jo‘r bo‘lishini ko‘rsatadi. Keyin barchani kuyga chapak chalib, jo‘r bo‘lishini taklif etadi va ijro jarayonini diqqat bilan kuzatib, bolalar cholg‘u asboblarini tarqatish uchun ilg‘or o‘quvchilarni tanlaydi. Cholg‘ularda chalishga hamma intiladi, albatta. Shuning uchun berilgan asarni bolalar xato qilmay, musiqani tog‘ri his etishga va xotirada saqlashga harakat qiladilar. Keyinchalik ijro turlari murakkablashtiriladi. Ayni holda sinfni ikki guruhga bo‘lib I guruh chapak chalib, II guruh ovozda usul berish bilan ham jo‘r bo‘lishi mumkin.

Musiqqa darsida qo‘llaniladigan bolalar cholg‘u asboblari ikki turga bo‘linadi: *kuychan* va *kuychan bo‘lmagan* cholg‘u asboblari. Kuychan cholg‘u asboblarga: metallafon va ksilafon; kuychan bo‘lmagan cholg‘u asboblarga : doirachalar, rumbalar, marakasalar, uchburchaklar, qo‘g‘irchoqchalar, shaqildoqlar, barabanchalar, yog‘och qoshiqlar kiradi.

Mana shu musiqqa asboblardan tuzilgan:

1. Orkestr – turli cholg‘ularda chaluvchi ko‘p sozandalardan tuziladi.

2. Dirijor – orkestrga rahbarlik qiladi
3. Ansambl – turli cholg‘ularda chaluvchi sozandalardan tuziladi
4. Solist – yakkaxon sozanda yoki yakkaxon xonanda bo‘lishi mumkin.<sup>1</sup>

Bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish turli metodlarga amalga oshiriladi;

1. Avval bolalar kuyni tinglang, chapak chalib, ritmik jo‘r bo‘lish.
2. Musiqaga ritmik jo‘r bo‘lishni aniq bajarganlar, bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘ladigan
3. Keyinchalik esa passiv bolalar, to‘g‘ri ijro etishga intilish maqsadida, ular ham jo‘r bo‘ladilar.
4. Bolalar cholg‘u asboblarida jo‘r bo‘lish har gal. har xil cholg‘u asboblarida bajariladi.
5. Sinfni 2 guruhga bo‘lib, 1-guruh chapak va cho‘lg‘uda, 2-guruh esa ovoz usul berish (bum-ba, baka-baka-bum) bilan amalga oshirish mumkin.
6. Bolalar cholg‘u asboblarida ritmik jo‘r bo‘lish grafik ko‘rsatilgan ritmik tuzulmalarga qarab, chalish ham o‘quvchilar ijodkorligini oshiradi, faollashtiradi, ijodkorlik malakalari va musiqiy qobiliyatlarini har tomonlama rivojlantiradi.<sup>2</sup>

***Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:***

1. Qanday milliy musiqa asboblari bolalar bog‘chasida qo‘llaniladi?
2. Bolalar uchun mo‘ljallangan qanday musiqa asboblarining nomini bilasiz?

---

<sup>1</sup>Musiqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqa nashriyoti Toshkent 2010

<sup>2</sup>G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi” Toshkent 2014 yil 10-bet

## **BOLALAR BOG‘CHASIDA MUSIQIY RITMIK HARAKATLARGA O‘RGATISH METODIKASI**

Istiqlol sharofati bilan O‘zbekiston Respublikasida keyingi yillarda katta o‘zgarishlar ro‘y berdi. Jumladan, maktabgacha tarbiya muassasalari uchun «Tayanch dastur», «Ta’lim to‘g‘risida» gi qonun, «Kadrlar tayyorlash milliy dasturi» va Davlat ta’lim standartlari joriy etildi. Ushbu qonun va dasturlarning asosiy maqsadi yosh avlodni har tomonlama rivojlanishga ularni aqlan yetuk, jismonan baquvvat, ma’naviy pok qilib tarbiyalab, voyaga yetkazishdan iborat.

Ritmikaning asoschisi Shvetsariyalik olim musiqashunos kompozitor E.Jak-Dolkros shunday degan edi: «Ritm harakatlar asosida yashamoq kerak». Musiqiy o‘yin va mashg‘ulotlar bolalarning uch yoshdan yetti yoshgacha tavsiya etiladi. Ritmik harakatlar bolalar bog‘chasida boshlang‘ich guruhlarda va musiqa maktablarida, uy sharoitida yanada chuqurroq o‘rganilishi mumkin.

O‘quvchilarning aqliy, nafosat va jismoniy rivojida raqs, musiqali o‘yinlar va musiqaga mos harakatlar bajarish muhim ahamiyat kasb etadi. Bunda musiqa madaniyati darslarida, musiqaga mos harakatlar bajarish quyidagi vazifalardan iborat:

- o‘quvchilarning musiqiy uquvi, ayniqsa, xotirasi, ritm tuyg‘usi musiqaga mos harakatlar yordamida yaxshi rivojlanadi. Har qanday harakat turi musiqiy asarning sur‘ati va ritmi ostida bajariladi, harakat bilan bog‘liq bo‘lgan musiqiy ohanglarbola xotirasida turg‘un saqlanadi;
- raqs va musiqiy harakatlar bolada harakatchanlik, chaqqonlikni rivojlantirib, qomatining to‘g‘ri o‘sishiga va badanini chiniqtirishga katta yordam beradi; musiqiy asarlar o‘quvchilarda turlicha emotsional hislar uyg‘otib, turlicha kayfiyatlar hosil etib, ularning ongida o‘ziga xos obrazlar yaratadiki, bolalar asar mazmunini turli harakatlar va ishoralar bilan ifodalashga harakat qiladilar. Demak musiqaga mos harakatlar o‘quvchilarning aqliy va nafosat qobiliyatini

rivojlantirish bilan birgalikda irodasini ham rivojlantiradi. Musiqiy asarlardan marsh, raqs va o‘yinlar o‘quvchilarga tez ta’sir etadi, shuning uchun ham quvnoq raqs, qiziqarli musiqali o‘yinlar har bir bolaning e’tiborini o‘ziga tortadi. Ritmika bolalarda musiqiy harakatlarni, estetik tarbiyani oshirishda katta ro‘l o‘ynaydi. Bog‘cha yoshidagi bolalar ilk yoshdan boshlab sakraydi, o‘ynaydi, lekin bu bolaning ritmik harakatlandi, degani emas. Bu davrda bolalar musiqa ostida emotsional harakatlanadi, eshitish qobiliyati o‘sadi. Musiqa ostida harakatlanib, tarbiyachilar bilan birgalikda kichik-kichik qo‘shiqlar ham kuylanadi.

Harakat turlari uchga bo‘linadi.

- 1.Asosiy harakatlar: yurish, yugurish, sakrash.
- 2.Gimnastik harakatlar: predmetlar bilan, ya’ni lenta, obruch, bayroqchalar va koptok bilan.
- 3.Raqs harakatlari: musiqa ostida ritmik harakatlar haqida nazariy bilimga ega bo‘lish mumkin.

Maktabda va bog‘chada o‘tkaziladigan har bir ertalikni, turli tadbirlarni musiqasiz tasavvur etib bo‘lmaydi. Jumladan, musiqali ritmik harakatlarning ham o‘z o‘rni bor. Bunda bola ritmni his qiladi, qomatlari chiroyli bo‘lib, to‘g‘ri yurushni, musiqa ostida harakat qilishni o‘rganib boradilar. Hozirgi milliy qadriyatlarimiz, urf- odatlarimiz, o‘zbekchiligimiz o‘z o‘rnini topayotgan bir vaqtda bolalarga o‘zbek milliy musiqasi, qo‘shiqlari, ritm harakatlarini o‘rganish juda muhimdir.<sup>2</sup>

### ***Mavzuni mustahkamlash uchun savollar:***

- 1.Ritmika deb nimaga aytiladi?
- 2.Bolalar bog‘chasida ritmik harakatlarni o‘rgatishda uning qanday metodlari bor?

---

<sup>1</sup>Musiqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqa nashriyoti Toshkent 2010

<sup>2</sup>G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi”Toshkent 2014 yil


## **BOLALAR BOG‘CHASIDA BAYARAM ERTALIKLARINI NISHONLASH**

Bayram ertaliklari bog‘cha hayotining eng muhim va tarkibiy qismiga aylangan bo‘lib, tantanavorlik, xursandlik va shodlik holatini vujudga keltiradi, bolalarning badiiy didini tarbiyalaydi. Masalan, Navro‘z bayramini oladigan bo‘lsak.

Navro‘z bayramida uyg‘onayotgan borliq – tabiat ulug‘lanadi.

Qadriyat, urf-odat, udumlarimizni aks ettiruvchi mazkur bayram tabiat uyg‘onishi, yangi mehnat mavsumining boshlanishi, tabiat g‘ozalligidan zavqlanish va uni asray bilish, ko‘kalamzorlashtirish, mehnatni ulug‘lash kabi g‘oyalarni o‘zida mujassam etadi. Qo‘shiq-yallalar kuylanadi, o‘lan aytishuvlar va turli xil qiziqarli o‘yinlar o‘tkaziladi. Bu bayramni bog‘cha sharoitidan kelib chiqqan holda, zalda yoki hovlida o‘tkazish mumkin. Qadimda sharq xalqlari o‘z sayllariga odamlarni karnay-surnay orqali chorlaganlar. Shuning uchun bayramning tantanali qismida milliy cholg‘u asboblaridan foydalanish lozim. Badiiy qisimda quvnoq qo‘shiqlar yangraydi.

### **«Navro‘z – bahor bayrami»**



Zal bayramona bezatilgan. «Chamanda gul» (o‘zbek xalq musiqasi) kuyi yangraydi. Zalga quvnab, o‘rta guruh bolalari kirib keladilar.

**Boshlovchi:** Maysa boshin ko‘tardi yerdan,  
Gul bahordan bermoqda darak. Qushlar qo‘shiq, soz, kuy bilan,  
Gul bahordan bermoqda darak.

*(M.Abdusamotova)*

Assalomu alaykum, shirin shakar o‘g‘il-qizlarim! Atrofga bir nazartashlang. Qanday chiroyli! Tabiat yashil libosga o‘rangan. Yilning eng chiroyli faslida qir-adirlarda chuchmoma, boychechak, lolaqizg‘aldoqlar ochilgan. O‘lkamizda bahor

kezmoqda. Bu faslda qanday bayramni nishonlaymiz?

**Bolalar:** Navro‘z bayramini nishonlaymiz.

**Boshlovchi:** Juda to‘g‘ri, navro‘zni har yili zo‘r quvonch, katta tayyorgarlik bilan kutib olish elimizning eng yaxshi odatlaridan biri bo‘lib qolgan. Qo‘shiqlar aytib, raqsga tushganlar. Xursandchilik qilganlar.

Karnay-surnay sadosi yangraydi. Beqasam chopon kiyib, beliga qiyiqcha bog‘lagan, oyog‘iga etikcha kiygan bola ot (butaforiya) minib zalga kiradi.

**Bola:** Ho-oy , bolalar-u, bolalar!

Eshitmadim demanglar! Bugun bog‘chamizda navro‘z bayramiga bag‘ishlangan katta sayl bo‘ladi. Hammangizni saylga taklif etaman (jarchi chiqib ketadi).

**Boshlovchi:** Voy, qanday yaxshi bolalar. Mana, biz ham saylda qatnashadigan bo‘ldik. Endi navbat, sizlarga. Marhamat bolalar!

1- **bola:** Biz bahorda chiqamiz, Dalalarga, bog‘larga.

Gul-lolalar ochilgan Ko‘m-ko‘k maysazorlarga.

2- **bola:** Bir tomonda qizchalar Gullar terib o‘ynashar.

Bir tomonda qushchalar Bizni  
qutlab sayrashar.

3- **bola:** Dalalarda ochildi  
Gunafshalar, lolalar.

Bizga uchib kelishdi Mayna, bulbul,  
sa‘valar.

4- **bola:** Qo‘llarida soz bilan, Gul-  
g‘uncha pardozi bilan. Uchib turna  
g‘oz bilan, O‘kamizga bahor keldi.  
Bahorni kuting bog‘da, Bog‘ emas,  
dala joyda. Qushlar sayragan  
chog‘da Sevimli bahor keldi.

Bolalar «Gullar» qo‘shig‘ini kuylaydilar (J.Najmiddinov musiqasi)  
qizlar gullar bilan raqsga tushadilar.

**Boshlovchi:** Rahmat, qizlar, juda chiroyli raqsga tushdingiz.

1- **bola:** Bahor keldi. Gul bahor,  
Etagida gul tutib.

Bizga intiq lolazor, Qirlar  
bag'rida kutib.

2- **bola:** Atrof to'la har xil gul,  
Chuchmoma-yu, binafsha.

Bizning ko'klamlar butkul Chiroylidir  
hamisha.

3- **bola:** Binafshaxon, binafsha,  
Kulishlaring chiroyli.

Bog'imizda ochilib, Turishlaring  
chiroyli.

Bolalar tarafma-taraf bo'lib, «Bizdan sizga kim kerak?» aytim  
o'yinini aytishuv tarzida qo'llaydilar. (Y.Qurbonov she'ri,  
M.Nasi-mov musiqasi).

Shu payt momoqaldiroq gumburlaydi.

**Boshlovchi:** Bolajonlar, eshityapsizmi, momoqaldiroq  
gumburla-yapti. Hozir yomg'ir quyadi. Tezroq panaga o'tamiz.  
«Yomg'ir yog'aloq» o'zbek xalq bolalar qo'shig'ini kuylaydilar.

**Boshlovchi:** Mana, bolalar, yomg'ir ham yog'ib o'tdi. Qarang,  
quyosh charaqlab chiqdi. Voy, eshik taqillayapti. Qaray-chi, kim  
ekan? (Kamalak qizchani boshlab kiradi.) Bolajonlar,  
kamalakoy

mehmon bo'lib kelibdi. Kiraver, kamalakoy!

**Kamalak:** Assalomu alaykum, bolalar!

**Hamma:** Vaalaykum assalom, kamalakoy.

**Boshlovchi:** Kelganing juda yaxshi bo'ldi-da, kamalakoy. Bizning  
bog'chamizda navro'z sayli bo'lyapti. Bolalar, kamalakning  
ko'ylagiga qaranglar, juda rang-barang ekanmi?

**Bolalar:** Oq, qizil, sariq, yashil. Lentasi ham turli rangda ekan.

**Kamalak:** Sizlarni, navro'z – bahor bayrami bilan tabriklayman!  
Sizlarga gulchambarlar, tol bargidan sochbargaklar keltirdim,  
manataqib olinglar.

Bolalar boshlariga gulchambarlar, sochbargaklarini taqadilar,  
kamalaklar bilan birgalikda qo'shiq kuylaydilar, o'rtada ikkita qiz  
raqsga tushadi.

«Qo‘shig‘imiz avjida» aytim-o‘yinini ijro etadilar. (F.Komilov she‘ri, T.Azimov musiqasi.) Qoshig‘imiz avjida, Laylum, lalalum. O‘rtaga tush Mavjuda, Laylum, lalalum.

Bizlarga jo‘r bo‘linglar, Laylum, lalalum.

She‘r: «Chuchmoma».

**Bola:** Xipchabell ey, ko‘kat, Qaysi bog‘ning gulisan?

Ochig‘ini bizga ayt, Qaysi fasl sunbulisan? Men O‘tloqning qiziman,

Onam bahor, chuchmoma. Men bahor yulduziman,

Men chuchmoma, chuchmoma!

«Baxtiy erkato‘y» hazil qo‘shig‘ini kuylaydilar (T.Toshmatov musiqasi).

**Boshlovchi;** Bolalar, endi musobaqa o‘ynaymiz. Avval qizlar, so‘ngra o‘g‘il bolalar musiqaga mos raqsga tushadilar. Marhamat, qizlar! Qizlar «Asp bo‘laman» o‘zbek xalq musiqasiga, o‘g‘il bolalar esa «Chertmak» o‘zbek xalq musiqasiga raqsga tushadilar.

**Boshlovchi:** Qani kamalak, ayt-chi, kim raqsga yaxshi tushdi? Qizlarmi yoki o‘g‘il bolalar?

**Kamalak:** Qizlar ham, o‘g‘il bolalar ham musiqaga mos raqsga tushdilar. Rahmat, do‘stlarim. Endi men boray. Shu payt patnisda ko‘k somsalar ko‘tarib, «Cho‘pon bola» kiradi.

**Cho‘pon bola:** Assalomu alaykum!

**Hamma:** Assalomu alaykum!

**Cho‘pon bola:** Meni tanidingizlar-a? Men cho‘pon bola bo‘laman! Dadam, oyim, akalarim bilan anavi qirda yashaymiz, o‘sha yerda qo‘yboqamiz. Uzoqdan sizni saylga chiqqaningizni ko‘rib qoldik. Oyimlar ko‘k somsalar yopib, sumalak pishirib, sizlarga berib yubordilar.

**Boshlovchi:** Cho‘pon bola, sen juda vaqtida kelding-da. Mana, kamalak ham shu yerda.

**Cho‘pon bola:** Juda yaxshi. Hammamiz birgalikda ko‘k somsa yeymiz. «Chamanda gul» kuyi yangraydi. Hammalari gilamchaga o‘tirib, ko‘k somsa va sumalakdan tanavvul qiladilar.

**Kamalak:** Bolalar, sizlarga katta rahmat. Sayl menga juda yoqdi.

Endi har yili navro‘z bayramini sizlar bilan birga nishonlayman.  
Xayr, bolalar!

Cho‘pon bola ham xayrlashib, chiqib ketadi.

**Hamma:** Xayr kamalak, xayr cho‘pon bola.

Bolalar uchtadan, to‘rttadan bo‘lib, to‘p-to‘p bo‘lib, qizlarning boshida gulchambar, sho‘x-shodon quvnashib, sayl haqida gaplashib, chiqib ketadilar.

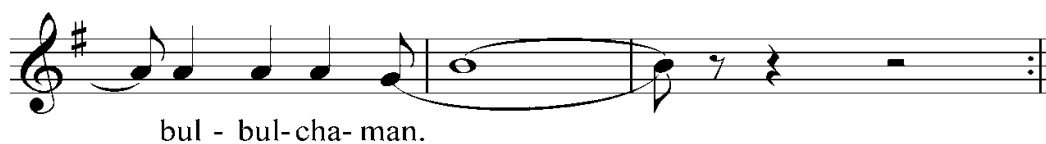
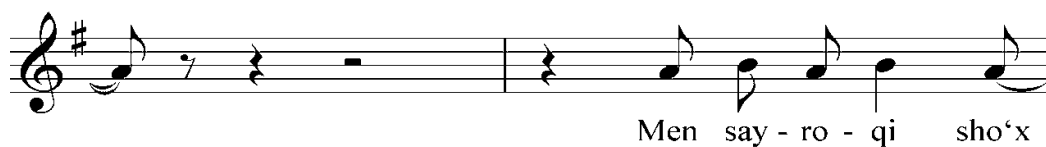
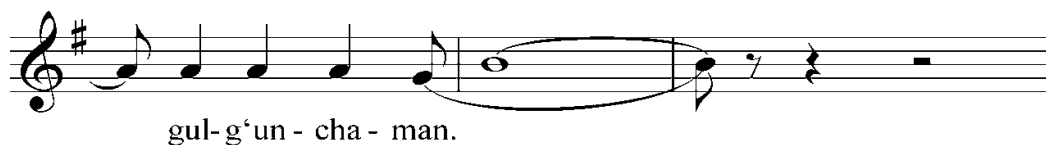
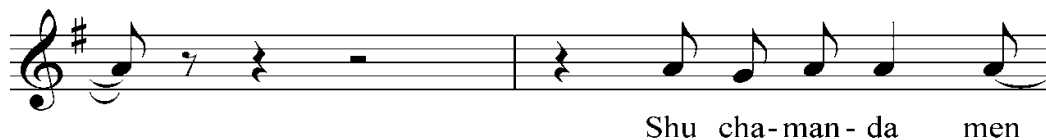
# O'ZBEKISTON – ONA, ONAJON!

A.Ko'chimov she'ri

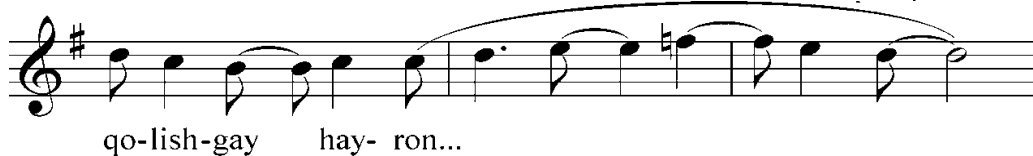
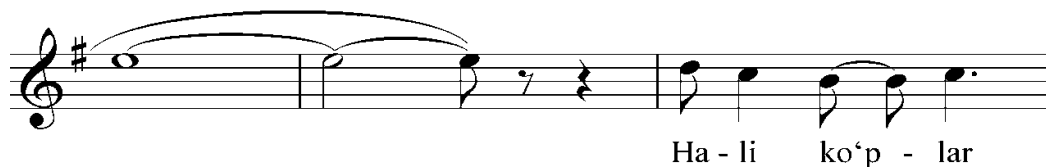
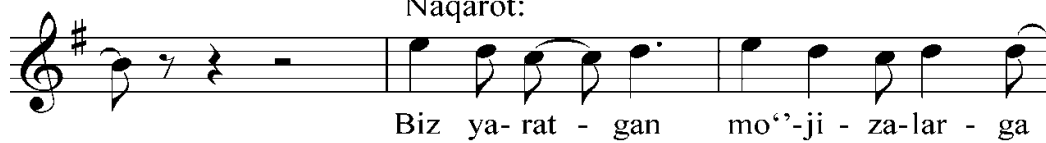
A.Mansurov musiqasi

**Moderato**

*mf*



**Naqarot:**



Yuk-sal - gay - san qu-yosh - ga qa - dar

O'z - be-kis - ton - o - na, o - na - jon

O'z - be-kis - ton-

o - na, o-na - jon, O...

O'z - be- kis - ton - o - na, o - na - jon!

O'z - be - kis - ton -

- o - na, o - na - jon. O...

O'z - be - kis - ton -

- o - na, i - na - jon!...

(4 marta qaytariladi)

Gul- gun cha - man, gul-gun- cha,

(chapak...)

bul-bul-cha - man, bul-bul-cha!

Hey!

*Qiz:* Ona yurtim go‘zal bir chaman,  
Shu chamanda men gulg‘unchaman.

*Bola:* Gullariga oshiq bulbullar,  
Men sayroqi sho‘x bulbulchaman.

*Qiz:* Chinor kabi viqorga to‘lib,  
Yuksalmoqda kundan-kun o‘lkam.

*Bola:* Shu Vatanga munosib bo‘lib  
O‘qiyapman, o‘syapman men ham.

N a q a r o t:

*Hamma:* Biz yaratgan mo‘jizalarga Hali  
ko‘plar qolishgay hayron.

Yuksalgaysan quyoshga qadar,  
O‘zbekiston – ona, onajon!

## PIYODA ASKARLAR QO'SHIG'I

*Qambar Ota she'ri*

*Avaz Mansurov musiqasi*

### Marsh sur'atida



1. Biz pi - yo - da as - kar - miz, as - kar - miz,



hech bu - zil - mas saf - lar - miz, saf - lar - miz. Biz yo'l ol - gan



lah - za - da Yer ke - la - di lar - za - ga



Tra - ta - ta, Tra - ta - ta, Yer ke - la - di lar - za -



ga! Xiz - ma - ti - miz zi - yo - da! Hey!

Biz piyoda askarmiz,  
Hech buzilmas saflarmiz.  
Biz yo'l olgan lahzada Yer  
keladi larzaga.  
Tra-ta-ta, tra-ta-ta.  
Tra-ta-ta, tra-ta-ta, Yer  
keladi larzaga.

Mashq qilamiz  
piyoda, O'rda, qirda,  
qiyoda. Tinchlik

uchun dunyoda  
Xizmatimiz ziyoda.  
Tra-ta-ta, tra-ta-  
ta. Tra-ta-ta, tra-  
ta-ta,  
Xizmatimiz  
ziyoda.

# MUSTAQILLIK LOLALARIMIZ

N.Narzullayev she'ri

R.Abdullayev musiqasi

**Allegretto**

The musical score is written in a single system with ten staves. It begins with a treble clef, a key signature of two flats (B-flat and E-flat), and a 4/4 time signature. The tempo is marked 'Allegretto'. The first staff contains the lyrics 'Lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya' followed by the instruction 'simile'. The second and third staves continue the melodic line. The fourth staff features a repeat sign with first and second endings. The fifth staff starts with a dynamic marking of 'f' (forte). The sixth and seventh staves contain the lyrics 'O'z-be - kis - ton Va - ta - nim o - nam' and 'nur ta - ra - lar gulbog' - la - ring - dan'. The eighth staff contains the lyrics 'Ol - tin be - shik a - ziz os - to - nam'. The ninth and tenth staves contain the lyrics 'Bax - tim top - dim qu - choq - la - ring -' and end with a triplet of eighth notes.

Lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya-lya *simile*

O'z-be - kis - ton Va - ta - nim o - nam

nur ta - ra - lar gulbog' - la - ring - dan

Ol - tin be - shik a - ziz os - to - nam

Bax - tim top - dim qu - choq - la - ring -

dan. Tinch-lik-ni o'y-lab

1. Do'st-lik-ni kuy-lab is-tiq-bol-ni ko'z-lar ko'-zi-

2. miz. Ha-ha-hey O-zod Va-tan o'-g'il qi-zi-

miz. he-he-hey hey.

Is-tiq-lol-ning qal-dir-g'o-chi-miz.

Iq-bo-li-miz tong-day ku-la-jak.

Xalq meh-ri-dan qud-rat ku-chi-miz

Biz-ni-ki bu nur-li ke-la-jak!

Tinch-lik-ni o'y-lab Do'st-lik-ni kuy-lab

1.  
Is - tiq - bol - ni ko'z - lab ko' - zi - miz hey

2.  
O - zod Va - tan, o' - g'il, qi - zi - miz hey, hey.

O - zod Va - tan o' - g'il, qi - zi -

miz. hey!

O'zbekiston – Vatanim, onam, Istiqlolning qaldirg'ochimiz,  
Nur taralar gulbog'laringdan. Iqbolimiz tongday kulajak. Oltin  
beshik aziz ostonam, Xalq mehridan qudrat kuchimiz Baxtim  
topdim quchoqlaringdan. Bizniki bu nurli kelajak!

#### N a q o r a t :

Ozod Vatan o'g'il-qizimiz,  
Charaqlagan yer yulduzimiz.  
Tinchlikni o'ylab, Do'stlikni kuylab,  
Istiqbolni ko'zlar ko'zimiz.  
Mustaqillik bolalarimiz,  
Boshimizni silaydi o'lkam.  
Dil g'unchasi – lolalarimiz,  
Go'zallikdan yashnagay olam!

# YURTIM KAMOLI

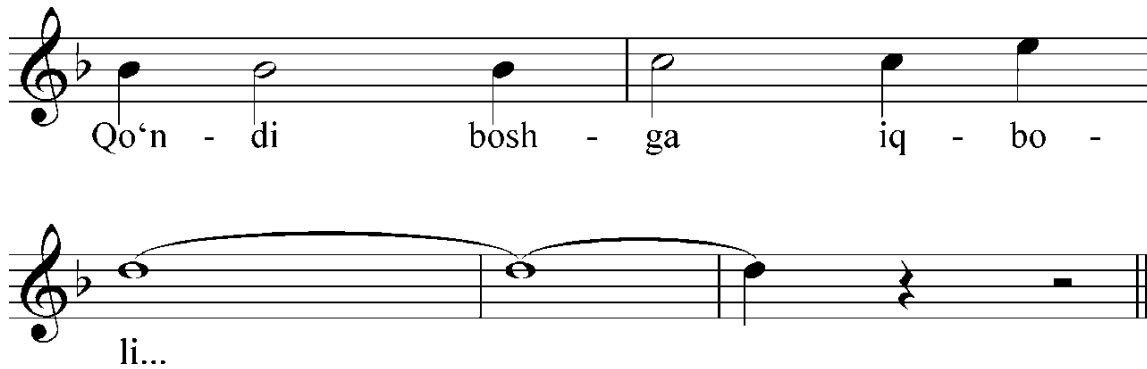
*Rauf Tolib she'ri*

*Nodim Norxo 'jayev musiqasi*

**Allegro moderato**

Os-mon - lar - da nur ko'z - la-rin - giz  
cha-raq - lay - di yul-duz - la-rin - giz  
os-mon - lar - da nur ko'z - la-rin - giz  
cha-raq - lay - di yul-duz - la-rin - giz  
A-mir Te-mur ru - hi bo' - lib yor.  
Yash-na - moq - da bu o - zod di-yor.  
Sa-mar - qand - da, Sa-mar - qand - da  
bor - day - siz mu-dom

The musical score is written in treble clef with a common time signature (C). It consists of nine staves of music. The first four staves are vocal lines with lyrics. The fifth staff is a repeat sign. The sixth and seventh staves are vocal lines with lyrics. The eighth staff is a repeat sign. The ninth staff is a vocal line with lyrics. The lyrics are in Uzbek and describe the beauty of the land and the people.



Shamol tegdi ko'ksiga Buyuk  
ona xalqimning. Ko'zin ochdi  
istiqlol, Tanidi o'z haqini.

N a q a r o t:

Adolatning timsoli, Istiqlol —  
yurt kamoli. Humo qushi  
misoli Qo'ndi boshga iqboli.

Barcha udum, an'ana Qaytdi yana  
elimga, Navro'z qildi tantana,  
Hurmat ortdi tilimga.

N a q a r o t:

Elimning o'z yo'li bor, O'z fikri,  
o'z maqsadi. O'ziniki topgani,  
Yelga uchmas mehnati.

# MUNAJJIM BOBOM

*Po'lat Mo'min she'ri*      *Nodim Norxo'jayev*

**Allegro moderato**

Os-mon - lar - da      nur ko'z - la-rin - giz

cha-raq - lay - di      yul-duz - la-rin - giz

os-mon - lar - da      nur ko'z - la-rin - giz

cha-raq - lay - di      yul-duz - la-rin - giz

A-mir    Te-mur    ru - hi    bo' - lib yor.

Yash-na - moq - da    bu    o - zod    di-yor.

Sa-mar - qand - da,      Sa-mar - qand - da

bor - day - siz      mu-dom

Ey, mu - naj - jim, ey, mu - naj - jim

U - lug' - bek bo-bom.

CODA

U lug' - bek bo - bom.

Osmonlarda nur ko'zlaringiz,  
 Charaqlaydi yulduzlaringiz.  
 Amir Temur ruhi bo'lib yor,  
 Yashnamoqda bu ozod diyor.

N a q a r o t:  
 Samarqandda bordaysiz mudom,  
 Ey munajjim, Ulug'bek bobom.

Fan ko'ksida yashaysiz hamon,  
 Ardoqlagay jahon-u zamon.  
 O'chmagaydur hech izlaringiz,  
 Biz yerdagi yulduzlaringiz.

N a q a r o t:  
 Samarqandda bordaysiz mudom,  
 Ey munajjim, Ulug'bek bobom.

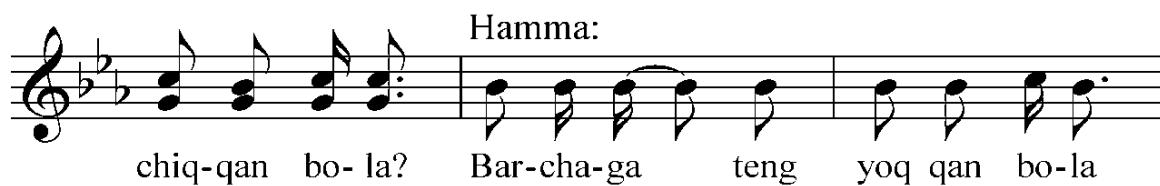
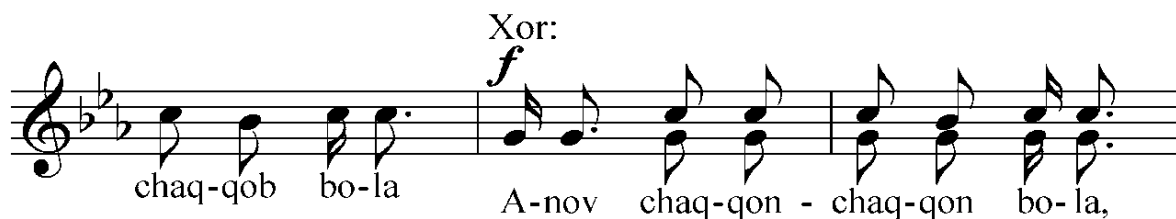
# CHAQQON BOLA

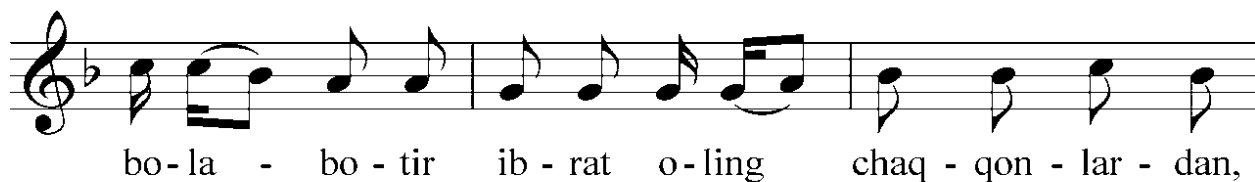
Po'lat Mo'min she'ri

Farhod Alimov musiqasi

**Allegretto**

*mf* Solist





Xor:

*f*

A - nov chaq - qon - chaq - qon bo - la, Qay - si uy - dan

chiq - qan bo - la? Qay - si uy - dan chiq - qan bo - la?

Hamma:

Bar - cha - ga teng yoq - qan bo - la chaq - qon bo - la,

chaq - qob bo - la. chaq - qon bo - la,

chaq - qon bo - la chaq - qon bo - la, rit.

*a tempo*

chaq - qon bo - la...

N a q a r o t:

Anov chaqqon-chaqqon bola,  
Qaysi uydan chiqqan bola?  
Barchaga teng yoqqan bola,  
Chaqqon bola, chaqqon bola.

Ko‘rinishi bardam ekan,  
Qadamlari ildam ekan.  
Qo‘shnilari yaxshi bilar,  
Sheriklari havas qilar.

N a q a r o t:

Anov chaqqon-chaqqon bola,  
Qaysi uydan chiqqan bola?  
Barchaga teng yoqqan bola  
Chaqqon bola, chaqqon bola.

Ko‘zi tiyrak mergan bola,  
Ko‘kragini kergan bola.  
Kiyinvolgan ixchamgina,  
Epchilgina, ishchangina.

N a q a r o t

Juda dadil borayotir, Deysiz  
go‘yo bolabotir. Ibrat oling  
chaqqonlardan, El-u yurtga  
yoqqanlardan.

N a q a r o t

# ONA QO'LLARI

*T. Ilhomov she'ri*

*G', Qodirov musiqasi*

**Moderato**



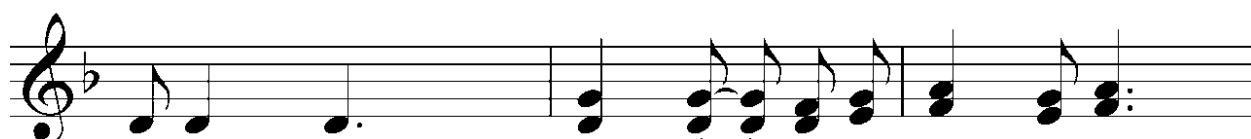
Ba - hor kel - sa shox - lar - da



bul - bul - lar kuy cha - la - di.



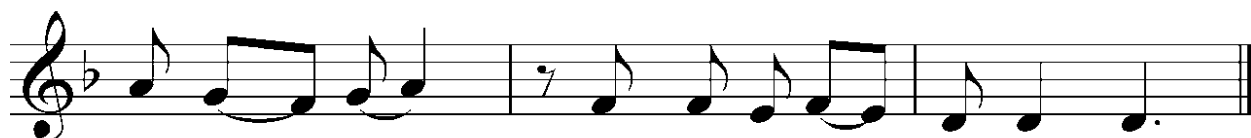
O - na soz ol - sa qo'l - ga a - jib kuy ta -



-ra-la - di. Hor - mang, o - na qo'l - la - ri,



tol - mang, o - na qo'l - la - ri. Hor - mang, o - na



qo'l - la - ri, tol - mang o - na qo'l - la - ri.

Bahor kelsa shoxlarda  
Bulbullar kuy chaladi.  
Ona soz olsa qo'lga,  
Ajob kuy taraladi.

**N a q a r o t :**

Hormang, ona qo'llari,  
Tolmang, ona qo'llari!  
Zumrad bahor quyoshi  
Yashnatar chechaklarni.  
Aziz ona qo'llari  
Ulg'aytirar go'daklarni.  
Esar bahor shamoli,  
Tiniq bo'lsin, deb osmon.  
Tinmas ona qo'llari,  
Tinch bo'lsin, deb keng jahon.  
Shoshar bahor suvlari,  
Yerlarni yasatay, deb.  
Tinmas ona qo'llari,

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Sh.M.Mirziyoyev Tanqidiy tahlil, qat‘iy tartib intizom va shaxsiy javobgarlik har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining 2016 yil yakunlari va 2017 yil istiqbollarga bag‘ishlangan majlisidagi O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining nutqi. //Xalq so‘zi gazetasi. 2017 yil 16 yanvar, №11
2. Sh.M.Mirziyoyev Buyuk kelajagimizni mard va oliyjanob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent - 2017y.
3. V.P. Ocherki istorii russkoy xorovoy kultura vtoroy polovino XVII - nachala XX veka. - M., 1985.
4. Samarin V.A. Xorovedenie: Uchebnoe posobie. M., 1998.
5. Mamirov Q. Qo‘shiqlar, xor asarlari. O‘quv qo‘llanma. T., 2006.
6. Sharafiyeva N. Xorshunoslik. T.1987.
7. Ukolova L.I. Dirijirovanie. - M.: Gumanitarno-izdatelskiy sentr. 2003.
8. Samarin V.A. Xorovedenie i xorovaya aranjirovka. Moskva 2007.
9. Jumayeva L.X. O‘zbek xor musiqasi tarixidan. T., 2000.
10. Q.Mamirov. «Qo‘shiqlar, xor asarlari». O‘quv qo‘llanma. Toshkent. 2006 yil.
11. Toshmatov E. Dirijorlik. - T. O‘zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2008.
12. Haqnazarov Z. Dirijorlik haqida. – T. 2012.
13. N.I.Qoziyev “Xor dirijyorligi xrestomatiyasi” I-qism. Toshkent1976y.
14. Musiqa savodi, metodikasi va ritmika. Musiqa nashriyoti Toshkent 2010
15. G.M. SHaripova, D.F. Asamova, Z.L. Xadjayeva “Musiqa o‘qitish nazariyasi va metodikasi”Toshkent 2014 yil
16. Nurullayev, F.G, Maktabgacha ta’lim muassasalarida musiqiy tarbiya. O‘quv-uslubiy qo‘llanma, Buxoro “Durdona” nashriyoti. 2019-yil

## MUNDARIJA

<b>KIRISH</b>	<b>3</b>
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASIDA MUSIQIY TARBIYANING MAQSAD VA VAZIFALARI.	7
XORIJIY MAMLAKATLARDA MUSIQA O'QITISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	10
MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MUSIQIY FAOLIYATI MAZMUNI.	12
MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASASIDA VA OILADA MUSIQA SAVODINI TARBIYALASHNING AHAMIYATI VA VAZIFALARI.	15
ASHULA AYTISHDA NAFAS OLIISH VA CHIQRISH USULLARI	18
JAMOA BO'LIB KUYLASH.	20
BOLALAR BOG'CHASIDA MUSIQIY RITMIK HARAKATLAR O'RGATISH	22
MUSIQA MASHG'ULOTI JARAYONIDA BOLALARDA MUSIQA TINGLASH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH	24
MUSIQA MASHG'ULOTLARIDA BOLALAR CHOLG'U ASBOBLARIDA JO'R BO'LISHI VA UNING VAZIFALARI	27
BOLALAR BOG'CHASIDA MUSIQIY RITMIK HARAKATLARGA O'RGATISH METODIKASI	29
BOLALAR BOG'CHASIDA BAYARAM ERTALIKLARINI NISHONLASH	31
O'ZBEKISTON – ONA, ONAJON!	36
PIYODA ASKARLAR QO'SHIG'I	39
MUSTAQILLIK-LOLALARIMIZ	40
YURTIM KAMOLI	43
MUNAJJIM BOBOM	45
CHAQQON BOLA	47
ONA QO'LLARI	51
<b>FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI</b>	<b>53</b>

**Qaydlar uchun**



**D.E. Saidova**

**MAKTABGACHA YOSHDAGI  
BOLALARDA MUSIQA O‘QITISH  
METODIKASI**  
*(O‘quv metodik qo‘llanma)*

*Muharrir:*

*E.Eshov*

*Tex.muharrir:*

*D.Abduraxmonova*

*Musahhah:*

*M.Shodiyeva*

*Badiiy rahbar:*

*M.Sattorov*

**Nashriyot litsenziyasi № 022853. 08.03.2022.**

**Original maketdan bosishga ruxsat etildi: 17.06.2023. Bichimi  
60x84. Kegli 16 shponli. “Times New Roman” garnitura 1/16.**

**Ofset bosma usulida. Ofset bosma qog‘ozi.**

**Bosma tabog‘i 3,5 Adadi 10. Buyurtma № 118**



**KAMOLOT**

**“BUXORO DETERMINANTI” MCHJ**

**bosmaxonasida chop etildi.**

**Buxoro shahar Namozgoh ko‘chasi 24 uy**

**Tel.: + 998 91 310 27 22**